

SIMON I TARRÉS, Antoni (2016)

La Bíblia en el pensament polític català i hispànic de l'època de la raó d'estat
 Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 597 p.
 ISBN 978-84-9883-819-0

L'any 1993, Christopher Hill va publicar un volum en el qual demostrava l'extensió i la importància política de la cultura bíblica a l'Anglaterra del segle XVII: les Sagrades Escripures havien constituït el text bàsic de referència per als revolucionaris anglesos, fins al punt que l'historiador britànic parlava d'una «Biblical Revolution» (*The English Bible and the Seventeenth-Century Revolution*, Londres, Penguin Press, 1993). Amb l'obra que ara ressenyem, Antoni Simon i Tarrés fa una operació semblant amb el pensament polític català i hispànic dels segles XVI i XVII. I l'analitza amb una profunditat, una extensió i un domini de la bibliografia —tant sobre temes històrics i literaris com sobre temes bíblics— fins ara inèdits.

L'autor, intensament familiaritzat amb les obres de teoria política arran dels seus treballs anteriors sobre les identitats nacionals modernes i sobre fenòmens com la Revolució Catalana del 1640 o la Guerra de Successió, parteix d'una premissa suggeridora i innovadora: lluny de considerar, com hom ha fet sovint, que les contínues referències bíbliques que llegim en aquests tractats són simples «guarniments literaris o recursos erudits» (p. 5), Simon i Tarrés planteja que constitueixen el canemàs dels models polítics elaborats pels teòrics de l'època de la raó d'estat.

En efecte, les Sagrades Escripures conformen un arsenal ple de recursos que, de manera analògica o metafòrica, aquests autors poden utilitzar per indicar les directrius que han de seguir els governants de la seva època, construint una literatura en la qual política, religió i moral romanen inextricablement lligades. Les històries de personatges com Josep, Moisès, Josuè, David, Salomó o Daniel, però també les d'altres menys coneguts com Acab, Jeroboam o

Absalom, permeten elaborar discursos sobre el comportament, bo o dolent, dels reis i dels seus consellers. Aquestes narracions, a més, tenen un plus de legitimitació sobre altres exemples de la història o de l'Antiguitat clàssica, perquè hom considera que provenen de textos inspirats per la divinitat. Així, partint de la Bíblia, una plèiade d'autors descabdella les seves reflexions sobre els conceptes polítics bàsics de l'època: nació, rei, pacte, simulació, tirania, rebel·lió...

La primera part del llibre està destinada a mostrar la constitució d'una cultura «biblicopolítica» que forneix el material del «nou llenguatge» (p. 19), com va dir Maurizio Viroli, que utilitzen els autors que tracten de les formes de conservar i engrandir l'estat en l'època moderna i que acaben escrivint autèntiques «guies bibliopolítiques» (p. 51) per orientar no només els governants, sinó tota la comunitat cristiana.

La segona part presenta, un per un, amb una taxonomia precisa, l'ús dels relats bíblics per bastir arquetips polítics concrets, que poden resultar divergents tot partint d'un mateix episodi. A l'Antic Testament trobem, per exemple, un model de nació elegida per Déu, que permet posar en relació l'Israel veterotestamentari i el poble espanyol, i, alhora, un model de nació oprimida que es deslliura del domini del faraó, talment la nació catalana en la crítica conjuntura del 1640.

Particularment complexa és l'anàlisi del model de monarquia, car a la Bíblia hi ha exemples favorables i contraris a aquest mode d'organització política, així com a la delegació del poder del rei en un *valido*. Però, per a la majoria de pensadors, la monarquia acaba constituint la millor forma de govern, Carles V és equiparat al

rei David i el «prudent» Felip II al «savi» Salomó. Quant a la privança, mentre que els autors del segle XVI en són majoritàriament contraris, els del segle XVII la justifiquen i fins i tot algú la lloa. La reflexió sobre la monarquia serveix per construir una teoria sobre la raó d'estat cristiana, fonamentada en la defensa de la religió i en l'exercici virtuós de la prudència, contraposada a la raó d'estat d'origen maquiavèl·lic. Però també és útil per pensar sobre la tirania, a partir igualment de diversos exemples bíblics, o sobre la identificació de la Monarquia Hispànica com una monarquia universal.

Per definir tots aquests models, Simon i Tarrés ha analitzat un ventall amplíssim, gairebé exhaustiu, d'obres i autors de teoria política, des dels més habitualment citats, com ara Tommaso Campanella, Francisco de Quevedo, Juan de Palafox o Saavedra Fajardo, fins a aquells coneguts només dels especialistes. Alhora para atenció a la important transposició popular d'aquests models bíblics a través de les obres de teatre i dels sermons impresos.

No deixa de sorprendre, en aquest sentit, la riquesa de coneixements bíblics d'autors laics, com molts dramaturgs del Segle d'Or, la qual cosa posa en qüestió la tesi tradicional de la manca de difusió de la cultura bíblica en els països catòlics, malgrat la prohibició de traduir la Bíblia a llengües vernacles.

També es fa palesa la versatilitat d'aquests models: el mateix relat bíblic que en mans d'un autor castellà serveix per justificar l'absolutisme del sobirà, interpretat diferentment, permet reivindicar el pactisme a un autor català. En aquest sentit, una altra de les riqueses del llibre és no limitar l'atenció als tractadistes cortesans, sinó obrir el focus també sobre les obres que van justificar la presa de posició dels catalans en la revolució del 1640 o en la Guerra de Successió.

Tanquen el llibre unes breus conclusions molt ben estructurades i dues eines indispensables: 51 pàgines per enumerar les fonts i la bibliografia emprada i un utilíssim índex onomàstic, tant dels personatges històrics citats com dels bíblics.

Ignasi Fernández Terricabras

Universitat Autònoma de Barcelona

<http://dx.doi.org/10.5565/rev/manuscripts.188>

